

WSTĘP

(Bez-)Nadzieja Kościoła? Wokół „Systemu kościelnego” Tomasza Polaka to, naszym zdaniem, ważny głos we współczesnej debacie nad fundamentami chrześcijaństwa i kondycją Kościoła, ze szczególnym uwzględnieniem Kościoła rzymskokatolickiego w Polsce. Analizy zawarte w prezentowanej książce podejmowane są z różnych perspektyw i nie skupiają się na jednej tylko kwestii, lecz tworzą szeroki wachlarz poglądów i opinii. Warto do nich sięgnąć – i podjąć z nimi dialog.

Czy można wyobrazić sobie bardziej kompetentnego krytyka Kościoła niż Tomasz Polak (do 30 kwietnia 2008 roku posługujący się nazwiskiem Węćławski)? Wielu wierzących katolików w Polsce uzna, że to teza mocno przewrotna. A jednak...

Tomasz Polak (ur. 1952) jest profesorem zwyczajnym Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu, współtwórcą – wraz z Beatą Anną Polak – Pracowni Pytań Granicznych UAM. W latach 1979–2007 był duchownym rzymskokatolickim.

Studiował na Politechnice Poznańskiej (dwa lata), a następnie teologię na Papieskim Wydziale Teologicznym w Poznaniu. Doktoryzował się na Papieskim Uniwersytecie Gregoriańskim w Rzymie – specjalizacja w zakresie teologii fundamentalnej. Po habilitacji (1987, Papieska Akademia Teologiczna w Krakowie) pracował jako docent, a potem profesor na Papieskim Wydziale Teologicznym w Poznaniu, a od roku 1991 także na Wydziale Nauk Społecznych UAM. W roku 1998 współtworzył Wydział Teologiczny UAM i został jego pierwszym dziekanem. W latach 1997–2002 był członkiem Międzynarodowej Komisji Teologicznej w Rzymie.

W roku 2007 w związku z porzuceniem stanu duchownego został zwolniony z Wydziału Teologicznego i zatrudniony najpierw na Wydziale Filologii Polskiej i Klasycznej UAM, a następnie od roku 2019 na Wydziale Psychologii i Kognitywistyki UAM. W ramach tego wydziału nadal kieruje Pracownią Pytań Granicznych. W roku 2008 wystąpił z Kościoła rzymskokatolickiego.

Wybrane książki: *Obecność i spotkanie* (Poznań 1981); *Zwischen Sprache und Schweigen. Eine Erörterung der theologischen Apophase im Gespräch mit Vladimir N. Lossky und Martin Heidegger* (Roma 1983; München 1985); *Elementy chrystologii* (Poznań 1988); *Gdzie jest Bóg? Małe wprowadzenie do teologii dla tych, którzy nie boją się myśleć* (Kraków 1992; Poznań 2002); *Wspólny świat religii* (Kraków 1995); *Sieć: powieść dla początkujących teologów i dla wszystkich, którzy chcieliby wiedzieć, czym tacy się zajmują* (Kraków 1997); *Wielkie kryzysy tradycji chrześcijańskiej* (Poznań 1999); *Sententia consonans Eucharistiae. Opis fundamentalnej teologii zorientowanej ku Eucharystii* (Poznań 1999); *Powiedzcie prawdę* (Kraków 2003); *Królowanie Boga* (trzy tomy, Poznań 2003–2005); *Praeceptores. Teologia i teologowie języka niemieckiego* (antologia), wybór, redakcja i komentarz Eligiusz Piotrowski i Tomasz Węclawski (Poznań 2005; 2007); *System kościelny, czyli przewagi pana K.* (Poznań 2020).

Ostatnia z wymienionych książek, opublikowana przez Wydawnictwo Nauk Społecznych i Humanistycznych UAM¹, wywołała spore poruszenie w środowiskach tzw. krytycznych katolików, którzy w różnych wątkach *Systemu* odnajdowali samych siebie. Odbłyły się spotkania z czytelnikami, w mediach pojawiły się recenzje i wywiady z Autorem. Uznaliśmy jednak, że warto bardziej kompleksowo poddać krytyce (w pełnym znaczeniu tego słowa, czyli możliwie szerokiej ocenie) idee zaprezentowane przez Tomasza Polaka. Zaprosiliśmy zatem osoby z różnych punktów widzenia spoglądające na chrześcijaństwo w ogólności, a na Kościół katolicki w Polsce w szczególności, do zmierzenia się z prowokacją, jaką dla niektórych okazał się *System kościelny* (choć z pewnością nie taki był zamysł jego autora). Niestety, wielu – w pewnym sensie urzędowych – przedstawicieli polskiej teologii katolickiej nie skorzystało z zaproszenia, by podjąć merytoryczną debatę nad prawdziwością bądź nieprawdziwością tez głoszonych na kartach wspomnianej publikacji. Byli wśród nich zarówno profesorowie pracujący na renomowanych wydziałach teologicznych (w Lublinie, Warszawie, Krakowie czy Katowicach), jak i znani katolicycy publicyści. Szkoda, że tak się stało. Odpowiedź na nasz apel byłaby bowiem – zgodnie z zaleceniem Piotra Apostoła – okazją „do obrony wobec każdego, kto domaga się od [n]as uzasadnienia tej nadziei, która w [n]as jest” (1 P 3,15²). Zwłaszcza że wielu czytelników *Systemu kościelnego* oczekiwało i nadal oczekuje rzeczowej dyskusji, która pomogłaby im odkryć ich własną perspektywę wiary. *System* zaś, wbrew deklaracjom Autora, w znacznej części pozostaje rozprawą teologiczną. I tak też został potraktowany przez część komentatorów, którzy zdecydowali się zabrać głos na jego temat.

Mimo braku reprezentacji silnego skrzydła teologii konserwatywnej, dominującej w polskim środowisku kościelnym, udało się jednak – jak ufamy – stworzyć paletę ciekawych refleksji, które zrodziła lektura omawianej pracy. Naszym zdaniem także ci, którzy będą tu szukać weryfikacji własnej wiary, mogą znaleźć argumenty pozwalające na dalsze trwanie w Kościele. Warto wciąż ufać, że Kościół urzędowy wykorzysta

¹ T. Polak, *System kościelny, czyli przewagi pana K.*, Poznań 2020. W całym tomie podczas cytowania tej książki będzie stosowany skrót SK wraz z numerem strony.

² *Biblia Tysiąclecia*, Warszawa 1990.

nadarzającą się okazję, by na miarę XXI wieku zmierzyć się z własną historią i dziejami swojej teologii.

Przygotowaliśmy tę książkę jako dar złożony profesorowi Tomaszowi Polakowi z okazji jego siedemdziesiątych urodzin. Mamy nadzieję, że zachęci ona czytelników, którzy jeszcze tego nie uczynili, do sięgnięcia po *System kościelny*. Bo czyż dla Autora-Jubilata może być większa radość niż ta, gdy spotykający jego myśl sami zaczynają lepiej rozumieć otaczający ich świat i samych siebie? Nawet wtedy, a może przede wszystkim wtedy, kiedy czytane treści, mimo niesionych ze sobą niepokojów i kontrowersji, stają się materiałą pogłębionego namysłu i okazją do duchowego rozwoju.

*Eligiusz Piotrowski
Janusz Poniewierski*